

IDEES DE REÜLL XAVIER ANTICH

AMB EL MATALÀS A SOBRE

A L'ENTRADA DE LA MAGNÍFICA EXPOSICIÓ D'ANTONI CAPELLA A L'ARXIU FOTOGRAFIC DE BARCELONA, hi ha una sèrie estremidora de fotografies de les inundacions del Vallès del setembre del 1962. Sense artificis retòrics innecessaris, mostra els efectes devastadors de la catàstrofe i les reaccions adolorides dels veïns, amb el seu atordiment. Una imatge, tanmateix, destaca per la seva eloquència: s'hi veuen tres noies caminant amb gran dificultat per un pedregar i portant a sobre un matalàs de llana. No es tracta d'una sinèdoque (el matalàs en lloc de la casa, probablement malmesa), sinó d'una el·lipse dramàtica: el matalàs com el que resta i com a vestigi rescatat de la destrucció de la casa a la qual aquest objecte domèstic, fora de context, assenyalava com un espai perdut. I no estranya, perquè poques coses, com un matalàs, indiquen l'espai d'acollida d'una llar i l'hospitalitat que és la seva essència.

La fotografia de Capella recorda, com si fos un estrat seu, implícit, una fotografia de Robert Capa, feta al passeig de Gràcia el gener del 1939, just uns dies abans de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona. En aquest cas s'hi veu una dona, acompanyada del que segurament és un fill seu, portant també a sobre del cap un matalàs lligat amb cordes. Aquesta va ser, aquell terrible mes de gener, una de les imatges més poderoses de la fugida i de l'exili que, per a moltes famílies, aleshores començava. Una fotografia memorable. Sobretot perquè és una imatge habitual en aquells dies: famílies que duïen amb elles, en l'incert camí que llavors empraven, la casa a sobre. "El pes de l'èxode", com va formular Teresa Pàmies en aquell llibre inoblidable i dolorós, *Quan érem capitans*: va ser ella qui va escriure, posant paraules a una expectativa que el temps desmentiria, que França no era l'exili, sinó la treva, el repòs, on poder dormir "sense sobresalts, ni fred als peus i a l'espina". L'arribada a la frontera amb França obligaria a abandonar-ho gairebé tot: per descomptat, abans que res, també els matalassos, que es van llençar al llarg del camí de l'exili o als peus mateixos dels gendarmes francesos, que no els deixarien entrar a França. En realitat, de poc els servirien, els matalassos, com han il·lustrat tots els testimonis dels camps de concentració francesos: els cossos dormirien directament al ras, sobre la sorra de la platja, a Argelers, o sobre palla, com als barracots de Bram, descrits i fotografiats magistralment per Agustí Centelles.

La mateixa escena serà descrita per Irène Némirovsky a *Suite francesa*, quan, davant la proximitat de les tropes nazis, les carreteres franceses s'ompliren de cotxes i carros amb els matalassos a sobre, en una processó de criatures fràgils i ferides. I la mateixa imatge s'ha repetit en tots els èxodes i persecucions del nostre temps, de punta a punta del planeta. El matalàs no subs-

titueix la casa, ni l'evoca: il·lustra més aviat la seva destrucció, l'abandonament de l'espai domèstic, la fugida cap a horitzons desconeguts.

Tampoc no hi ha matalàs als camps nazis ni soviètics. I la seva absència il·lustra la indignitat d'aquestes institucions, creades per convertir els deportats en ramat. A *El vertigen*, l'estremidor testimoni d'Evguènia Guinzburg, reclusa durant gairebé vint anys en presons i camps estalinistes, es consigna detalladament la duresa física i material d'aquests espais de confinament: "Un llit de ferro fixat a la paret i, al costat oposat, una tauleta també de ferro". "Res més: només ferro i pedra".

El matalàs, fora de casa, o la seva absència, delimita l'espai de la intempèrie. ■

ANTONI CAPELLA

Rubí, 25 de setembre del 1962, després de les inundacions del Vallès i de la imprevista crescuda del riu Ripoll. Fotografia d'Antoni Capella (cortesia de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona).